

Tentamen Statistische Thermodynamica

Donderdag 12 maart 2020 - Universitair Sportcentrum - 13.00-15.00

- Vermeld duidelijk leesbaar op ieder ingeleverd vel **naam**, Leids en Delfts **studentnummer** en LST of MST.
- Je mag alleen gebruik maken van een eenvoudige rekenmachine (geen **grafische** rekenmachine).
- Eindantwoorden alleen tellen niet. Alleen ja of nee levert geen punten op. Een goede motivatie en/of berekening is altijd noodzakelijk.
- Let op: dit tentamen duurt **twee** uur

Dit tentamen bestaat uit vier opgaven:

Vraag 1. Isotherme compressie van een ideaal gas

De eerste hoofdwet van de thermodynamica zegt dat:

$$\Delta U = q + w,$$

waarbij w , de arbeid verricht op het systeem, voor een infinitesimale verandering van het volume wordt gegeven door

$$w = -p_{\text{ex}} dV.$$

Voor een reversibel proces geldt bovendien dat $p_{\text{ex}} = p$, de druk binnenin het systeem. Verder is gegeven dat voor een (infinitesimale) isotherme verandering, de verandering van de entropie wordt gegeven door:

$$dS = \frac{q_{\text{rev}}}{T}.$$

De differentiaalvorm voor de Helmholtz vrije energie $F = U - TS$ is gegeven door:

$$dF = -S dT - p dV + \mu dN.$$

We beschouwen het proces waarin 3.00 mol van een ideaal gas een isotherme compressie ondergaat bij $T = 300$ K van toestand 1, met $V_1 = 3$ m³, naar toestand 2, met $V_2 = 2$ m³. [$R = 8.31$ J / (mol K)]

- a. Beargumenteer waarom voor dit proces $\Delta U = 0$ wanneer de compressie van het ideale gas op *isotherme* wijze wordt uitgevoerd.
- b. Bereken w en q als de isotherme compressie op reversibele wijze plaatsvindt.
- c. Bereken ΔS als de isotherme compressie op reversibele wijze plaatsvindt.
- d. Bereken w en q als de isotherme compressie plaatsvindt door plotsklaps de druk van p_1 naar p_2 te verhogen.
- e. Bereken nu ook ΔS als de isotherme compressie plaatsvindt door plotsklaps de druk van p_1 naar p_2 te verhogen. Licht je antwoord toe.

Vraag 2. Fundamenten van de Statistische Thermodynamica

We beschouwen een systeem van N moleculen in een volume V en temperatuur T .

- Hoe is de toestandssom van dit systeem gedefiniëerd? Geef een formule en leg uit wat de verschillende grootheden in de formule betekenen.
- Hoe kan je de Helmholtz vrije energie bepalen uit de toestandssom?
- Voor dit systeem, waarom is de Helmholtz vrije energie zo bijzonder (in vergelijking met de Gibbs vrije energie of de Grand vrije energie)?

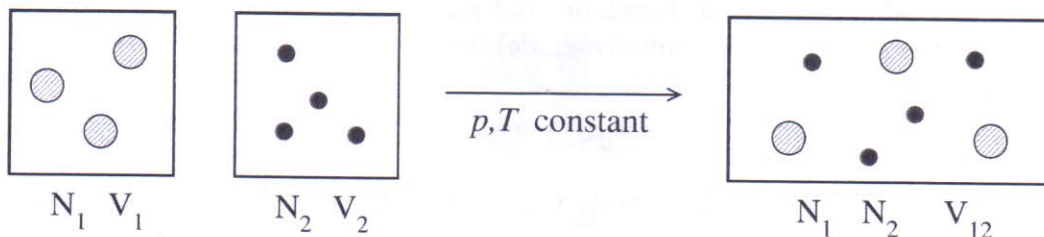
In het van der Waals model is de Helmholtz vrije energie gegeven als:

$$F_{\text{vdW}} = -N k_B T \ln \left(\frac{V - Nb}{N \Lambda^3} \right) - N k_B T - a \frac{N^2}{V},$$

waarbij de de Broglie golflengte $\Lambda = \left(\frac{h^2}{2\pi m k_B T} \right)^{1/2}$.

- Geef de fysische achtergrond van de van der Waals parameters a en b .
- Bepaal de toestandsvergelijking voor de druk p_{vdW} in een van der Waals gas (herschrijf je antwoord in termen van de deeltjesdichtheid $\rho = N/V$).

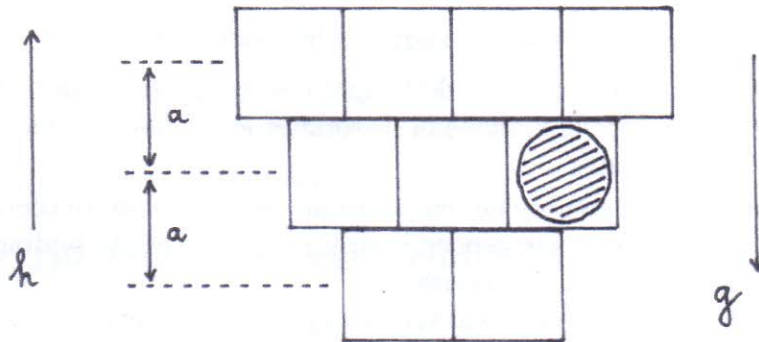
We beschouwen het mengen van twee *ideale* gassen. Het ene ideale gas bestaat uit N_1 moleculen met massa m_1 in een volume V_1 met vrije energie F_1 en het andere ideale gas bestaat uit N_2 moleculen met massa m_2 in een volume V_2 met vrije energie F_2 . De twee ideale gassen worden gemengd bij *constante druk en temperatuur*. Het resultaat is een ideaal gas-mengsel met een volume V_{12} (zie figuur).

- Wat is de vrije energie F_{12} van dit mengsel?
- Het blijkt dat de vrije energie afneemt in dit proces, d.w.z. $F_{12} - F_1 - F_2 < 0$. Wat is de fysische achtergrond die ten grondslag ligt aan deze daling? Licht je antwoord toe en betrek het energieverval $\Delta U = U_{12} - U_1 - U_2$ in je antwoord.

Vraag 3. Toestandssom

We beschouwen een systeem betaande uit één molecuul op een rooster met 9 mogelijke posities in een zwaartekrachtsveld (zie figuur). Vanwege het zwaartekrachtsveld heeft het molecuul een zwaartekrachtsenergie $\varepsilon = m g h$.

- Bepaal voor dit systeem een formule voor de toestandssom Z en herschrijf het resultaat in termen van $x = \exp(-m g a / k_B T)$.
- Bepaal (in termen van x) de volgende drie kansen:
 P_0 = kans dat het molecuul zich op een van de laagste posities bevindt,
 P_1 = kans dat het molecuul zich op een van de middelste posities bevindt,
 P_2 = kans dat het molecuul zich op een van de hoogste posities bevindt.
- Bepaal (een formule voor) de gemiddelde hoogte $\bar{h}$ van het molecuul in dit systeem.
- Voor een (oneindig) hoge temperatuur, wat verwacht je dat de gemiddelde hoogte $\bar{h}$ is van een molecuul in dit systeem? Licht je antwoord toe.
- Bepaal (een formule voor) de temperatuur T^* waarvoor de kans dat het molecuul zich op een van de hoogste posities bevindt gelijk is aan de kans dat het zich op een van de laagste posities bevindt.

Vraag 4. Interne vrijheidsgraden en de evenwichtsconstante

We beschouwen de rotatietoestandssom z_{rot} van een enkel staafvormig molecuul. Gegeven is dat iedere rotatietoestand wordt gekarakteriseerd door twee quantumgetallen $J = 0, 1, 2, \dots$ en $m_J = -J, -J + 1, \dots, J - 1, J$. De bijbehorende energie is gegeven door:

$$\varepsilon = k_B \Theta J(J + 1).$$

waarbij Θ een constante is die alleen afhangt van het soort molecuul.

- Voor lage temperaturen zijn alleen de laagste energieniveau's van belang. Geef in dat geval de eerste drie bijdrages aan de rotatietoestandssom behorende bij de laagste drie energieniveau's.
- Met welke grootte moeten we de temperatuur vergelijken om te concluderen of de temperatuur inderdaad laag genoeg is en we alleen de eerste bijdrages aan de rotatietoestandssom kunnen beschouwen?
- Op grond van de equipartitiewet, wat verwacht je dat de *gemiddelde* rotatieenergie is van een staafvormig molecuul bij **hoge** temperaturen (de klassieke limiet)? Licht je antwoord toe. En voor niet-staafvormige moleculen?

We beschouwen de bepaling van de evenwichtsconstante voor de dissociatiereactie $A_2 \leftrightarrow 2A$. We zullen aannemen dat de rotatie en vibratie vrijheidsgraden kunnen worden verwaarloosd voor zowel molecuulsoort A als molecuulsoort A_2 . Verder nemen we aan dat beide moleculen in de elektronische grondtoestand verkeren met ontarding g_A en g_{A_2} . De evenwichtsconstante is dan gegeven door

$$K = \frac{(z_A/V)^2}{(z_{A_2}/V)},$$

met

$$z = z_{\text{trans}} z_{\text{el}} = \frac{V}{\Lambda^3} z_{\text{el}}.$$

Verder is gegeven dat de dissociatie-energie gelijk is aan D en dat de massa van een enkel molecuul A gelijk is aan m .

- Maak een nette schets van de interactiepotentiaal $U(r)$ als functie van de afstand tussen twee moleculen A en geef aan welke afstand overeenkomt met A_2 en welke met $2A$. Geef het nulpunt van de energie aan en de dissociatie-energie D .
- Geef een uitdrukking voor z_A en z_{A_2} (schrijf Λ uit) en bepaal tenslotte een uitdrukking voor de evenwichtsconstante.